

Araştırma Makalesi

Mersin Univ Sağlık Bilim Derg 2024;17(1):66-74

doi:10.26559/mersinsbd.1303188

Okul öncesi çocukların beslenme davranışlarına ebeveynlerin ve aile büyüklerinin etkisi

 Gül Kızıltan¹, Emel Aydan Oral¹

¹Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara, Türkiye

Öz

Amaç: Bu araştırmanın amacı, okul öncesi çocukların beslenme davranışları üzerinde ebeveynlerinin ve diğer aile büyüklerinin sergiledikleri tutum ve davranışlarının etkilerinin incelenmesidir. **Yöntem:** Araştırma, Nisan 2022–Haziran 2022 tarihleri arasında Başkent Üniversitesi Kampüsü’nde çalışan, aile büyükleri ile zaman geçiren, okul öncesi dönemde sağlıklı çocuğa sahip 271 ebeveyn ile yürütülmüştür. Ebeveynlerin yaş, eğitim, çalışma ve gelir durumları, aile tipleri, aile büyükleri ile ne sıklıkla vakit geçirdikleri, ebeveynlerin yanında ve aile büyüklerinin yanındaki beslenme alışkanlıkları anket formuna kaydedilmiş, çocukların Beden Kütle İndeksi(BKİ) değerleri hesaplanmıştır. Aile Beslenme Fiziksel Aktivite(ABFA) ölçeği uygulanarak çocukların hem beslenme hem de fiziksel aktivite durumlarına ailenin davranışlarının etkisi incelenmiştir. **Bulgular:** Ebeveynlerin yaş ortalaması 34.2±5.20 yıl olarak saptanmış, ailelerin %55.4’ünün geniş aile, %44.6’sının da çekirdek aile olduğu belirlenmiştir. Çocukların BKİ sınıflandırmasına göre kızların %13’ünün zayıf, %5.8’inin hafif şişman, %14.5’inin şişman; erkeklerin ise %13.5’inin zayıf, %3’ünün hafif şişman, %8.3’ünün de şişman olduğu saptanmıştır. Aile tipine göre çocukların BKİ sınıflandırma dağılımı ise geniş ailedeki çocukların çekirdek ailedeki göre hem zayıflık (sırasıyla %14 ve %12.4), hem de şişmanlık (sırasıyla %13.3 ve %9.1) sıklığı daha yüksek olduğu görülmüş ancak istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır (p>0,05). Obezite sıklığının en yüksek lise eğitilmiş ebeveynlerin çocuklarında, zayıflık sıklığının ise en yüksek ilköğretim mezunu ebeveynlerin çocuklarında olduğu gözlemlenmiştir (p<0,05). Geniş ailede aile büyüklerinin %72.7’sinin çocuk beslenmesine müdahale ettikleri, etki düzeylerinin %50.4 ile orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Geniş aile ortamında bulunan çocukların çekirdek aile ortamında yaşayanlara göre daha yüksek sıklıkta yemek seçtiği belirlenmiştir. ABFA puan ortalaması geniş aile tipine göre çekirdek tipinde daha düşük olduğu gözlemlenmiştir (p>0,05). **Sonuç:** Çocukluk çağında, sağlıklı beslenme alışkanlıklarının oluşmasında anne-babanın etkisinin yanında geniş ailedeki aile büyüklerinin etkisi de büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Beslenme alışkanlıkları, ebeveyn, geniş aile, obezite, okul öncesi dönem

Yazının geliş tarihi: 26.05.2023

Yazının kabul tarihi: 04.09.2023

Sorumlu Yazar: Emel Aydan Oral, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara, Türkiye, Tel: 0312 2466671, E-posta: eaydanoral@baskent.edu.tr

The effect of parents and grandparents on preschool children's nutritional behaviors

Abstract

Aim: The purpose of this research was to examine the effects of the attitudes and behaviors of their parents and other family elders on the nutritional behaviors of preschool children. **Method:** The research was carried out on 271 parents who worked at Başkent University Campus between April 2022 and June 2022, spent time with grandparents, and had healthy children in the pre-school period. Parents' age, education, working and income status, family types, how often they spend time with grandparents, eating habits with parents and grandparents were recorded in the questionnaire, and the Body Mass Index (BMI) values of the children were calculated. By applying the Family Nutrition Physical Activity (ABFA) scale, the effect of family behavior on children's nutrition and physical activity status was examined. **Results:** The mean age of the parents was 34.2±5.20 years, and 55.4% of the families were extended families and 44.6% were nucleus families. According to the BMI classification of the children, 13% of the girls were underweight, 5.8% were overweight and 14.5% were obese; 13.5% of the men were underweight, 3% were overweight, and 8.3% were obese. The distribution of BMI classification of children according to family type was found to be higher in terms of both underweight (14% and 12.4%, respectively) and obesity (13.3% and 9.1%, respectively) of children in extended families, but statistically significant difference was not found ($p>0.05$). It was determined that the frequency of obesity was in the children of parents with the highest in high school education and the frequency of underweight was in the children of parents with the highest primary education ($p<0.05$). It was determined that 72.7% of family elders in the extended family interfere with child nutrition, with a moderate effect level of 50.4%. Moreover, children in an extended family environment tend to choose food more frequently than those living in a nuclear family environment. The mean ABFA score was found to be lower in the nuclear type compared to the extended family type ($p>0.05$). **Conclusion:** In addition to the influence of parents in the formation of healthy eating habits in childhood, the influence of grandparents in the extended family is also of great importance.

Keywords: Nutritional habits, parents, extended family, obesity, preschool period

Giriş

Çocukluk çağı obezitesi, içinde bulunduğumuz yüzyılın en önemli ekonomik ve halk sağlığı sorunlarından biridir.¹ Ülkemizde, çocukluk çağı obezitesine bakıldığında, Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması (TBSA)-2010 verilerine göre 2-5 yaş arası çocukların %16'sı hafif şişman, %10'u ise şişman olarak bulunmuştur.² Türkiye Çocukluk Çağı Obezite Araştırması (COSI...TUR) 2013 verilerinde ise, çocukların %8.3'ü şişman ve %14.2 fazla kilolu olarak bulunurken, COSI - TUR 2016 verilerinde ilkökul 2. sınıf öğrencisi çocukların %9.9'u şişman, %14.6'sı kilolu, %74.0'ı normal ve %1.5'i zayıf olduğu belirlenmiştir.³ Çocukluk çağında görülen obezite sıklığının yanında, yaşamın tüm aşamalarında beslenmeye bağlı kronik hastalık ve obezite riskini azaltmak için

çocuklukta sağlıklı beslenme alışkanlıklarının kazandırılması büyük önem taşımaktadır.⁴

Çocukluğun erken döneminde edinilen beslenme alışkanlıkları yetişkinlik dönemi boyunca devam etmektedir.⁵ Çocuklarda doğumdan 5 yaşına kadar olan süreci kapsayan erken çocukluk dönemi, çocuğun çevredeki bütün uyarıcı faktörlere ve aktivitelere karşı açık olabileceği, duygusal, psiko-sosyal, bilişsel ve fiziksel açıdan gelişim gösterdiği bir süreç olarak tanımlanmaktadır.⁶ Bu dönemde, gelecekteki sağlık sonuçlarını etkilediği bilinen beslenme davranışlarının ve besin tercihlerinin oluşturulması da kritik bir önem taşımaktadır.⁷ Bu yaş grubundaki çocukların beslenme alışkanlıklarının oluşturulmasında çeşitli faktörler önem taşımaktadır. Bu faktörlerin en önemlilerinden biri ailedir çünkü çocuklarda

gelişen beslenme davranışı genellikle çevreyi gözlemlenme ve çevredeki bireylerin taklit edilmesi yoluyla şekillenmektedir.^{8,9} Bu dönemde, çocuğun sosyal çevresi genellikle anne-baba gibi ebeveynlerinden oluştuğu için bu davranışların çoğu, ailenin çocuğa karşı olan tutum ve davranışları, nasıl bir rol model olduklarından, çocuk gelişimi üzerindeki bilgi düzeyleri ve evdeki düzenden etkilenerek gelişmekte ve şekillenmektedir.⁶

Dünya çapındaki toplumsal değişimler sonucu annenin işgücüne katılımının artmasıyla birlikte, çocuk bakımında ikinci basamak olarak büyükanne ve büyükbabalar yer almaya başlamıştır. Küçük çocukların beslenme ortamını ve beslenme davranışlarını şekillenmesinde, anne veya babanın haricinde, büyükanne ve büyükbabalar tarafından sağlanan bakım ve bakım sıklığı da, giderek daha da önemli hale gelmektedir.⁵⁻⁷ Birçok ülkede, özellikle Asya ve ülkemizin de içinde bulunduğu Ortadoğu ülkelerinde büyükanne ve büyükbabalar çocuk bakımında ikinci basamak olarak yer almaktadırlar.^{4,10} Çocukların besin tercihleri ve aktivite davranışlarının yaşamın ilk yıllarında son derece esnek olduğu ve gelecekteki davranışları etkilediği göz önüne alındığında, 5 yaşından küçük çocuklara bakan büyükanne ve büyükbabaların, çocukların besin tercihlerini ve aktivite davranışlarını geliştirme üzerinde etkin olabileceği düşünülmektedir.⁴ Büyükanne ve büyükbabalar, farklı beslenme kuralları ve sağlıklı beslenme tanımlarını içeren daha eski bir beslenme çerçevesi içinde bulunmanın yanında, ek olarak, torunları yanlarında yalnızca sınırlı bir süre için olduklarından günlük beslenme kurallarının uygulanmasının gerekmediğine inanabilmektedirler.⁵ Besinlerin anne veya babanın kısıtlaması sonrasında, büyükanne ve büyükbabaların yanında daha serbestçe tüketilmesi, ayrıca yüksek şeker içeren besinlerin ödül olarak kullanmanın bu tür besinlere olan duygusal değeri arttırdığı ve aşırı yemeyi öngördüğü gösterilmiştir.¹¹ Böylelikle, büyükanne veya büyükbaba tarafından yapılan bu uygulamaların, küçük çocuklarda uyumsuz yeme alışkanlıkları ile ilişkili olduğu ve çocukluk obezitesi riskini artırabileceği bilinmektedir.⁴

Bu araştırma, okul öncesi çocukların beslenme davranışları üzerinde ebeveynlerinin ve diğer aile büyüklerinin sergiledikleri tutum ve davranışların etkilerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın yapıldığı yer, zaman, evreni ve örnekleme

Bu araştırma, Nisan - Haziran 2022 tarihleri arasında Başkent Üniversitesi Kampüsü'nde yürütülmüştür. Çalışmaya, gönüllü olarak katılmayı kabul eden, 12-72 ay arasında çocuğu olan ve çocukları haftanın belirli zaman dilimlerinde büyükanne-büyükbaba gibi diğer aile büyükleri ile zaman geçiren, okul öncesi dönemde sağlıklı çocuğa sahip olan ve kampüste çalışan ebeveynler dahil edilmiştir.

Araştırmanın etik yönü

Bu araştırma için Başkent Üniversitesi Tıp ve Sağlık Araştırma Kurulu'nun 08/03/2022 tarihli KA22/132 nolu Etik Kurul Onayı alınmıştır. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan bireyler çalışma hakkında bilgilendirilmiş ve araştırma için gönüllü onam formu imzalatılmış olup, Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uygun bir şekilde yürütülmüştür.

Anket Formu

Ebeveynlere yaş, eğitim, çalışma ve gelir durumları ile aile tiplerini belirlemeye yönelik soruların olduğu bir anket formu uygulanmıştır. Aileler tip olarak anne, baba ve çocuklardan meydana gelen "çekirdek aile" ile üç kuşağın birlikte yaşadığı "geniş aile" olarak sınıflandırılmıştır.

Antropometrik Ölçümler

Çocukların antropometrik ölçümleri ebeveynler tarafından ölçülmüş ve anket formuna kaydedilmiştir. Çocukların vücut ağırlığı kilogram cinsinden, boy uzunluğu metre cinsinden alınarak çocukların BKİ değerleri hesaplanmıştır (Kullanılan formül: [BKİ: Vücut ağırlığı (kg)/ Boy uzunluğu (m²)]). BKİ değerlendirmesinde, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından "uluslararası büyüme standartları" olarak önerilen yaşa göre BKİ persentil değerleri kullanılmıştır. BKİ değeri 5. persentilden düşük olan çocuklar "zayıf", 5.-85. persentil arasında olan çocuklar "normal" 85. persentilin üzerinde olan çocuklar "hafif şişman" ve 95.

persentilin üzerinde olan çocuklar “obez” olarak sınıflandırılmıştır.¹²

Aile Beslenme Fiziksel Aktivite (ABFA) Ölçeği

Çocukluk çağı obezitesini değerlendirmek için Aile Beslenme Fiziksel Aktivite (ABFA) Ölçeği uygulanmış, çocukların beslenme ve fiziksel aktivite durumlarına ailenin davranışlarının etkisi incelenmiştir. Ihmel ve ark.¹³ tarafından 2009 yılında Beslenme ve Diyetetik Akademisi ile işbirliği içinde geliştirilmiş olan Aile Beslenme ve Fiziksel Aktivite Ölçeği (ABFA: The Family Nutrition and Physical Activity Screening Tool), Özdemir¹⁴ tarafından 2020 yılında Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ölçek güncel formu 20 maddeden oluşmakta olup, dörtlü likert tipinde değerlendirilmektedir. Her madde için sırasıyla 1 (hiçbir zaman / hemen hemen hiçbir zaman), 2 (bazen), 3 (sık sık) ve 4 (çok sık / her zaman) şeklinde puanlama yapılmaktadır. Altı ayrı madde ters kodlanmış olup, bu maddeler 3, 4, 5, 7, 10 ve 13. maddelerdir. Toplam puan karşılaştırılırken bir kesim noktası (cut off) değeri bulunmadığından, yüksek puanlar çocuğun obezitesi için daha az riskli aile uygulamalarını ve çocuk davranışlarını ifade ederken, düşük puanlar ise yüksek riskli aile ortamı ve uygulamalarıyla, çocuk davranışlarını ifade etmektedir. ABFA ölçeğinin tek faktörlü yapısına ait Cronbach Alfa katsayısının (toplam ölçek=0.76) yeterli düzeyde olduğu bulunmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma sonunda toplanan bulgular için %95 güven düzeyi alınarak önem düzeyi $p<0.05$ olarak belirlenmiştir. IBM SPSS 22 İstatistik Paket Programı kullanılarak verilerin istatistiksel analizleri yapılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin bazı kategorik değişkenlerinin dağılımı sayı (S) ve yüzde (%) olarak verilmiştir. Bazı sürekli değişkenlerin ise ortalamaları ($\bar{X}$), standart sapmaları (SS), alt ve üst değerleri verilmiştir. Pearson Ki-Kare testi ile iki farklı kategorik değişkenin alt grupları arasında ilişkiye bakılmıştır. Çocukların BKİ değerleri üzerine çeşitli değişkenlerin etkisini saptamak için de çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan ebeveynlerin genel özellikleri Tablo 1’de gösterilmiştir. Toplamda 271 ebeveynin katıldığı bu çalışmada ebeveynlerin yaş ortalaması 34.2 ± 5.20 yıl olarak saptanmıştır. Ebeveynlerin eğitim durumuna göre dağılımına bakıldığında %62’sinin üniversite mezunu olduğu, %66.8’inin çalıştığı, %54.2’sinin gelirin giderine eşit olduğu belirlenmiştir. Aile tipi dağılımına bakıldığında %55.4’ünün geniş aile, %44.6’sının da çekirdek aile olduğu saptanmıştır.

Tablo 1. Ebeveynlerin genel özellikleri

	S	%
Ebeveyn yaş. yıl ($\bar{X}\pm SS$)		34.2±5.20
Eğitim durumu		
İlköğretim	13	4.8
Lise	46	17.0
Üniversite	212	78.2
Çalışma durumu		
Ebeveynlerin ikisi de Çalışıyor	181	66.8
Ebeveynlerden Biri Çalışıyor	90	33.2
Gelir durumu		
Geliri giderinden yüksek	87	32.1
Geliri giderine eşit	147	54.2
Geliri giderinden düşük	37	13.7
Aile tipi		
Geniş aile	150	55.4
Çekirdek aile	121	44.6

Tablo 2’de araştırmaya dahil edilen 271 çocuğun yaşı (ay) ve antropometrik ölçümlerinin ortalama değerleri verilmiştir. Kız çocuklarının yaş ortalaması 47.7±12.76 ay, BKİ ortalaması 16.08±3.54 kg/m²; erkek çocukların ise yaş ortalaması 46.2±13.56 ay, BKİ ortalaması 15.85±2.94 kg/m² olduğu belirlenmiştir. Çocukların BKİ sınıflandırmasına göre dağılımlarına bakıldığında kız çocuklarının %13’ünün zayıf, %66.7’sinin normal, %5.8’inin hafif şişman, %14.5’inin de şişman olduğu; erkek

çocukların ise %13.5’inin zayıf, %75.2’sinin normal, %3’ünün hafif şişman, %8.3’ünün de şişman olduğu saptanmıştır. Çocukların aile tipine göre BKİ sınıflandırma dağılımına bakıldığında ise geniş ailede yaşayan çocukların çekirdek ailede yaşayanlara göre hem zayıflık (sırasıyla %14.0 ve %12.4), hem de şişmanlık (sırasıyla %13.3 ve %9.1) sıklığı daha yüksek olduğu saptanmış fakat istatistiksel olarak gruplar arasında önemli bir fark gözlenmemiştir (p>0.05).

Tablo 2. Çocukların cinsiyete göre yaş ve antropometrik ölçüm ortalaması

	Kız (n:138) X̄±SS	Erkek (n:133) X̄±SS
Çocuk yaş, ay	47.7±12.76	46.2±13.56
Çocuk yaş, ay (Min-Max)	17-70	17-71
Vücut ağırlığı, kg	17.2±4.13	17.3±3.59
Boy uzunluğu, cm	103.1±12.17	104.9±11.34
BKİ, kg/m ²	16.1±3.54	15.8±2.94
BKİ, persentil sınıflandırması	S (%)	S (%)
<5. zayıf	18(13.0)	18(13.5)
5-85. normal	92(66.7)	100(75.2)
85-95. hafif şişman	8(5.8)	4(3.0)
≥95. şişman	20(14.5)	11(8.3)
	X ² =4.189	p=0.242
BKİ, persentil sınıflandırması	Geniş aile	Çekirdek aile
<5. zayıf	21(14.0)	15(12.4)
5-85. normal	103(68.7)	89(73.6)
85-95. hafif şişman	6(4.0)	6(5.0)
≥95. şişman	20(13.3)	11(9.1)
	X ² = 1.548	p=0.671

BKİ: Beden Kütle İndeksi

Ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerine göre çocukların BKİ persentil dağılımları Tablo 3’de belirtilmiştir. Obezite sıklığının en yüksek lise eğitilmiş ebeveynlerin çocuklarında, zayıflık sıklığının da en yüksek ilköğretim mezunu ebeveynlerin çocuklarında olduğu bulunmuş ve bu farkın istatistiksel açıdan önemli olduğu gözlemlenmiştir (p<0.05). Ebeveynlerin çalışma ve gelir durumlarına göre çocukların BKİ dağılımları istatistiksel olarak önemli bir farklılık saptanmamıştır (p>0.05).

Tablo 4’de aile büyüklerinin çocuk beslenmesine müdahale etme durumları, etki düzeyi ve yemek seçme durumlarının dağılımı gösterilmiştir. Tabloya göre, aile

büyüklerinin %72.7’sinin çocuk beslenmesine müdahale ettikleri, etki düzeylerinin %50.4 ile orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Geniş aile ortamında bulunan çocukların çekirdek aile ortamında yaşayanlara göre daha yüksek sıklıkta yemek seçtiği belirlenmiştir (sırasıyla %56.7 ve %43.3). Tabloda Aile Beslenme ve Fiziksel Aktivite Ölçeği (ABFA) puan ortalaması değerlendirildiğinde, geniş aile tipine göre çekirdek aile tipinde ABFA puan ortalaması daha düşük (sırasıyla, 56.8±5.83 ve 57.3±5.94) saptanmış ancak gruplar arası fark istatistiksel açıdan önemli bulunmamıştır (p>0.05).

Çocukların BKİ değerleri üzerine aile tipinin, ebeveyn yaşı, eğitimi, çalışma

durumu, aylık geliri ile ABFA skorunun etkisinin değerlendirildiği çoklu regresyon analiz sonuçları Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tüm bu değişkenlerin çocukların BKİ değerleri üzerinde istatistiksel olarak önemli bir etkisinin olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Tablo 3. Ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerine göre çocukların BKİ persentil dağılımları

Persentil	BKİ (kg/m ²)				X ²	p
	<5 S(%)	5-85 S(%)	85-95 S(%)	≥95 S(%)		
Eğitim						
İlköğretim	3(23.1)	8(61.5)	1(7.7)	1 (7.7)		
Lise	5(10.9)	33(71.7)	-	8(17.4)		
Üniversite	26(15.5)	119(70.8)	5(3.0)	18(10.7)	17.912	0.036*
Lisansüstü	2(4.5)	32(72.7)	6(13.6)	4(9.1)		
Çalışma Durumu						
Ebeveynlerin İkisi de Çalışıyor	23(12.7)	130 (71.8)	8(4.4)	20(11.0)	0.282	0.963
Ebeveynlerin Biri Çalışıyor	13(4.4)	62(68.9)	4(4.4)	11(12.2)		
Gelir Durumu						
Gelir>Gider	7(8.0)	67(77.0)	4(4.6)	9(10.3)		
Gelir=Gider	26(17.7)	98(66.7)	6(4.1)	12(11.6)	5.899	0.435
Gelir<Gider	3(8.1)	27(73.0)	2(5.4)	5(13.5)		

BKİ: Beden Kütle İndeksi ; * $p<0.05$

Tablo 4. Aile tipinin çocuk beslenmesine etki etme durumu ile aile tipine göre aile beslenme ve fiziksel aktivite ölçeği (ABFA) puan ortalaması

	S	%
Aile büyüğünün çocuk beslenmesine müdahale etme durumu		
Ediyor	109	72.7
Etmiyor	41	27.3
Aile büyüğünün çocuk beslenmesine etki düzeyi		
Az	25	22.9
Orta	55	50.4
Çok	29	26.7
Aile tipine göre çocuğun yemek seçme durumu		
Geniş aile	114	56.7
Çekirdek aile	87	43.3
ABFA. X±SS		
Geniş aile		56.8±5.83
Çekirdek aile		57.3±5.94
p değeri		0.440

ABFA: Aile Beslenme Fiziksel Aktivite

Tablo 5. Çocukların BKİ değerleri üzerine çeşitli değişkenlerin çoklu regresyon analizi

	β	SE	R	t	p	95% CI	
Sabit	10.626	1.630		6.519	0.000	7.417	13.836
Aile tipi	0.314	0.246	0.048	1.277	0.203	-0.170	0.797
Ebeveyn yaşı	-0.014	0.023	-0.022	-0.589	0.556	-0.059	0.032
Ebeveyn eğitimi	-0.282	0.183	-0.062	-1.539	0.125	-0.643	0.079
Ebeveyn çalışma durumu	-0.344	0.281	-0.050	-1.224	0.222	-0.898	0.210
Ebeveyn gelir durumu	-0.102	0.191	-0.020	-0.533	0.594	-0.478	0.274
ABFA skoru	-0.001	0.021	-0.003	-0.068	0.946	-0.042	0.039

ABFA: Aile Beslenme Fiziksel Aktivite

Tartışma

İnsanoğlunun yaşam döngüsü içerisinde beslenmeyle ilgili deneyimler bebeklik dönemiyle başlar ve çocukların yaşamı boyunca her açıdan beslenme alışkanlıkları kazanmasında rol oynar.¹⁵ Özellikle çocuğun birincil yakın çevresinde yer alan ebeveynlerinin ya da bakım veren bireylerin yaklaşımları çocuğun beslenme davranışlarını etkileyen önemli bir faktör olarak düşünülmektedir.¹⁶ Beslenme, bebeklik döneminde tamamen bakım verene bağılyken büyüme ve gelişme ile birlikte çocukluk döneminde bağımsız hale gelmektedir.¹⁷ Bu nedenle özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklara, yeterli ve dengeli beslenme bilinci ebeveynler ve birinci dereceden bakımverenler tarafından verilmeli ve olumlu yeme davranışları kazandırılmalıdır.⁷ Aksi takdirde, çocuklar yetersiz ve dengesiz beslenmeye bağıly hastalıklarla özellikle de obezite riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar.¹⁸

Ülkemizde TBSA-2010 verilerine göre ise yaş grubu 0-5 yaş olan 2607 çocuğun yaşa ve vücut ağırlığına göre, %4.1'i çok zayıf/düşük kilolu, %13.0'ü zayıf, %14.6'sı kilolu/hafif şişman ve %5.9'u ise şişman/obezdir.² Bu çalışmaya katılan çocukların da toplamda %8.8'i hafif şişman, %22.8'i şişman, %26.5'i de zayıf olarak saptanmıştır.

Sosyoekonomik durum ve obezite arasında ise değişken sonuçlar elde edilmiştir.¹⁹ Alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin 7-14 yaş aralığındaki çocuklarının katılımıyla planlanan bir çalışmada şişmanlık oranları erkeklerde % 1.49 ve kızlarda % 2.29 olarak bulunmuştur.²⁰ Öztora ve ark.²¹ İstanbul'da yapmış oldukları çalışmalarında üst sosyoekonomik düzeydeki çocuklarda % 35.1 oranında şişmanlığa rastlamışlardır. Anne ve babanın öğrenim düzeyi arttıkça besin gereksinimleriyle uyumlu olarak dengeli ve sağlıklı beslenme davranışının artması beklenir. Fakat öğrenim düzeyi yüksek aileler, çocuğa daha iyi imkânlar sunmak isterken, çocuğun aşırı enerji almasına ve bilgisayar ortamındaki dijital oyunlara gibi yönelimlerle hareketsiz kalmasına sebep olabilirler.²² Koçoğlu ve ark.²³ Sivas ilinde

yaşları 11- 14 yaş arasındaki çocuklarla yaptıkları araştırmada ailenin eğitim seviyesi yükseldikçe çocuklardaki obezite oranında artış olduğunu göstermişlerdir. Anne-babanın eğitim seviyesi ve meslek sahibi olmaları ile obezite arasındaki ilişki açısından farklı görüşler belirtilse de, ortam ve koşullar göz önüne alındığında, zorlu yaşam şartlarında ve olumsuz şartlarda büyüyen çocuklarda obezite görülme riski daha yüksektir.²⁴ Bu çalışmada da, obezite sıklığı en yüksek lise ve üniversite mezunu ebeveynlerin çocuklarında saptanmıştır (p<0.05). Ebeveynlerin çalışma durumlarına ve gelir durumlarına göre çocukların BKİ dağılımları istatistiksel yönden önemli bir farklılık göstermemiştir (p>0.05).

Geleneksel kültürlerde özellikle de ülkemizde birkaç kuşağın (anne-baba haricinde diğer aile büyükleri) birlikte yaşadığı geniş aileler karşımıza çıkmaktadır. Her bir kuşağın da kendine has özellikleri vardır. Çiftçi²⁵ ailede yaşlıya gösterilen değeri onun yaş olarak büyük olmasına, deneyimlerine, hayat tecrübesine, inanç ve kültürel değerlere bağlamaktadır. Aile içinde çeşitli kuşakların birlikte yaşaması ve aralarındaki iletişim sonucu oluşan ilişki her kuşak için farklı bir anlam ve önem taşımaktadır. Arpacı ve Şahin²⁶ büyük annelik ve büyük babalığın önemli bir toplumsal rol olduğunu, özellikle yaşlı bireylerin çocuk ve torunlarla kurulan ilişkiler sonucunda yaşama sevinçlerini kaybetmediğini vurgulamaktadır. Özellikle her iki ebeveynin de çalıştığı ailelerin çocukları, okul öncesi dönemde veya gün içinde okulda geçirilen süreden sonra ebeveynlerinin çalıştığı saatler içerisinde bir bakıcı ya da bir aile büyüğünün gözetimi altında olmakta, bu sebeple büyük ebeveynlerin çocuğun gelişimindeki rolünün önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir.²⁷ Bu çalışmada çocukların %55.4'ünün büyükanne-büyükbaba ile birlikte olduğu geniş bir aile tipinde yaşadığı belirlenmiştir. Geniş ailede yaşayan çocuklarda hafif şişman ve şişmanlık sıklığı çekirdek ailede yaşayan çocuklara göre yüksek bulunmuştur (sırasıyla %17.3 ve %14.1). Çocukların BKİ değerleri üzerine aile tipinin, ebeveyn yaşı, eğitimi, çalışma durumu, aylık geliri ile ABFA skorunun

etkisinin değerlendirildiği çoklu regresyon analiz sonuçları her ne kadar aile tipinin istatistiksel açıdan önemli bir etkisinin olmadığını göstermiş olsa da çalışmanın sonuçlarına göre, büyükanne ve büyükbabaların çocuk beslenmesine katkı sıklığı %72.7. etki düzeyi %26.7 ile “çok etkili” olarak bulunmuştur ve geniş ailede yaşayan çocukların yemek seçme sıklığı %56.7 olarak saptanmıştır.

Aynı zamanda bu çalışmada çocukluk çağı obezitesine etki eden aile ortamının ve çocuk davranışlarının değerlendirildiği Aile Beslenme ve Fiziksel Aktivite Ölçeği (ABFA) sonuçlarının geniş aile tipinde (56.8±5.83) çekirdek aile tipine (57.3±5.94) göre daha düşük olduğu, dolayısıyla yüksek riskli aile ortamı uygulamalarını ve çocuk davranışlarını gösterdiği belirlenmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, çocukluk çağı beslenme alışkanlıklarının kazanılmasında çevresel faktörler büyük önem taşımaktadır. Ebeveynler ve diğer aile büyüklerinin etkisiyle beslenme alışkanlıkları ve davranışları kazanılmaktadır. Ebeveynlerin daha kontrolcü oluşu ile yeterli ve sağlıklı beslenme profili oluşturulmaya çalışırken, diğer aile büyüklerinin çocukları ödüllendirme, daha çok basit şeker ve yağ içeriği yüksek besinlerin tükettilmesi, çocuğun sevdiği tek çeşit besinlerden tükettilmesi çocuğun beslenme davranışı olarak yanlış kazanımlar elde etmesine sebep olmaktadır. Ayrıca, çocuğun besin tüketimi sırasında bulunduğu ortamdaki uyaranlarda beslenme davranışını etkilemekte ve bu da çocukluk çağı obezitesine neden olabilmektedir. Bu çalışmanın sonucunda, diğer aile büyüklerinin çocukların beslenmesindeki yanlış uygulamaları veya aile büyüklerinin yanında çocukların beslenme tercihleri belirlenir ise, buna yönelik diğer aile büyüklerine sağlıklı beslenme hakkında eğitimler verilerek çocukluk çağı obezitesinin önlenmesine ek bir yarar sağlanabilmektedir. İlerleyen dönemde daha kapsamlı çalışmalar ile ebeveynlerin ve aile büyüklerinin etkisinin çocuk beslenmesi üzerindeki etkisinin daha detaylı olarak ortaya konulması ve bu doğrultuda

eğitimlerin planlanması da çocukluk çağı obezitenin önlenmesinde diğer bir gelişme olabilmektedir.

Yazar katkıları: E.A.O.: Fikir/kavram, tasarım, denetleme/danışmanlık, veri toplama ve/veya işleme, analiz ve/veya yorum, kaynak taraması, makalenin yazımı, eleştirel inceleme; G.K.: Fikir/kavram, tasarım, denetleme/danışmanlık, veri toplama ve/veya işleme, analiz ve/veya yorum, kaynak taraması, makalenin yazımı, eleştirel inceleme.

Teşekkür/destekleyen kuruluş: Araştırmanın anketini yanıtlayan Başkent Üniversitesi çalışanlarına teşekkür ederiz. Bu çalışma Başkent Üniversitesi Tıp ve Sağlık Bilimleri Araştırma Kurulu ve Etik Kurulu tarafından onaylanmış (Proje no: KA22/132) ve Başkent Üniversitesi Araştırma Fonunca desteklenmiştir.

Çıkar çatışması: Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Kaynaklar

1. World Health Organization. Report of the commission on ending childhood obesity. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/204176/9789241510066_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y . Ocak 2016'da basıldı. 10 Ocak 2023'de erişildi.
2. Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-ve-hareketli-hayat-db/Dokumanlar/Kitaplar/Turkiye_Beslenme_ve_Saglik_Arastirmasi_TBSA_2017.pdf . 2019 'da basıldı. 15 Ocak 2023'de erişildi.
3. Türkiye Çocukluk Çağı Şişmanlık Araştırması (COSI - TUR) https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-ve-hareketli-hayat-db/Dokumanlar/Kitaplar/Turkiye_Cocukluk_Cagi_Sismanlik_Arastirmasinin_COSI-TUR_2016.pdf . Kasım 2017'de basıldı. 15 Ocak 2023'de erişildi.
4. Bell LK, Perry RA, Prichard I. Exploring Grandparents' Roles in Young Children's Lifestyle Behaviors and the Prevention of Childhood Obesity: An Australian Perspective. *J Nutr Educ Behav.* 2018;50(5):516-521. doi: 10.1016/j.jneb.2017.12.007.
5. Jongpilavenelis, MI, Morley, B, Pratt, IS and Talati Z. Diet quality in children: A function of

- grandparentmakers' feeding practices?. *Food Quality and Preference*. 2020;83:103899. doi: 10.1016/j.foodqual.2020.103899.
6. Balaban, S, Özdoğan, Y, ve Uçar A. Annelerin çocuk besleme uygulamaları ve çocukların yemek yeme davranışları. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*. 2018;7(1):1-13. doi: 10.17100/nevbittek.326672
7. Rogers E, Bell L, Mehta K. Exploring the Role of Grandparents in the Feeding of Grandchildren Aged 1-5 Years. *J Nutr Educ Behav*. 2019;51(3):300-306. doi: 10.1016/j.jneb.2018.08.016.
8. Jiang J, Rosenqvist U, Wang H, Greiner T, Lian G, and Sarkadi A. Influence of grandparents on eating behaviors of young children in Chinese three-generation families. *Appetite*. 2007;48(3):377-83. doi: 10.1016/j.appet.2006.10.004.
9. Birch L, Savage JS and Ventura A. Influences on the Development of Children's Eating Behaviours: From Infancy to Adolescence. *Can J Diet Pract Res*. 2007;68(1):s1-s56. PMID: 19430591
10. Li B, Adab P and Cheng KK. The role of grandparents in childhood obesity in China - evidence from a mixed methods study. *Int J Behav Nutr Phys Act*. 2015;30;12:91. doi: 10.1186/s12966-015-0251-z.
11. Farrow C. A comparison between the feeding practices of parents and grandparents. *Eat Behav*. 2014;15(3):339-42. doi: 10.1016/j.eatbeh.2014.04.006.
12. WHO Anthro (version 3.2.2) <https://www.who.int/tools/child-growth-standards/software> . 5 Ocak'da erişildi.
13. Ihmels MA, Welk GJ, Eisenmann JC and Nusser SM. Development and preliminary validation of a Family Nutrition and Physical Activity (FNPA) screening tool. *Int J Behav Nutr Phys Act*. 2009;12;6:14. doi: 10.1186/1479-5868-6-14.
14. Özdemir, Ş. Çocukluk çağı obezitesini değerlendirmede kullanılan 'Aile Beslenme ve Fiziksel Aktivite Ölçeği'nin' Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması [Tıpta Uzmanlık Tezi]. Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi;2020.
15. Küçükkömürler, S. Beslenme ve Sağlık. 4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi;2021
16. Moroshko, I. and Brennan, L. Maternal controlling feeding behaviours and child eating in preschool-aged children. *Nutrition & Dietetics*. 2013;70(1), 49-53. doi: 10.1111/j.1747-0080.2012.01631.x
17. VandenBos, GR. APA Yaşam Boyu Gelişim Psikolojisi Sözlüğü, 1. Baskı. Nobel Akademik Yayıncılık;2020
18. Akdoğan, R. ve Balcı, S. Okul Öncesindeki Çocukların Beslenme Alışkanlıklarının Büyüme ve Gelişmeleri Üzerine Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2022;15(2): 186-196. doi: 10.46483/deuhfed.955264
19. Önder, Ö.Z. Okul Öncesi 3-6 Yaş Arası Çocuklarda Obezitenin Antropometrik Verilerle İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara, Türkiye: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü;2011
20. Atamtürk, D.. Obeziteyi Belirlemek İçin Kullanılan Antropometrik Ölçütlerin Karşılaştırılması. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. 2010;19(5):197
21. Öztora, S., Hatipoğlu, S., Barutçugil, B., Salihoğlu, B., Yıldırım, R. ve Şevketoğlu E. İlköğretim çağındaki çocuklarda obezite prevalansının belirlenmesi ve risk etmenlerinin araştırılması. *Bakırköy Tıp Dergisi*. 2006;2(1): 11-14.
22. Uğuz, M.A. ve Bodur, S. Konya il merkezindeki ergenlik öncesi ve ergen çocuklarda aşırı ağırlık ve şişmanlık durumunun demografik özelliklerle ilişkisi. *Genel Tıp Dergisi*. 2007;17(1), 1-7.
23. Koçoğlu, G., Özdemir, L., Sümer, H., Demir, D.A., Çetinkaya, S. ve Polat HH. Prevalence of obesity among 11-14 years old students in Sivas-Turkey. *Pakistan Journal of Nutrition*. 2023;2:292-5. doi: 10.3923/pjn.2003.292.295
24. Babaoğlu, K. ve Hatun, S. Çocukluk Çağında Obezite. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. 2002;11:8-10.
25. T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. V. Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri Bildirileri. <https://ekutuphane.aile.gov.tr/media/rondtvxp/v-aile-%C5%9Furas%C4%B1-aile-destek-hizmetleri-bildirileri.pdf> . Kasım 2008'de basıldı. 10 Şubat 2023'de erişildi.
26. Arpacı, F. ve Şahin, F. T. Yaşlı bireylerin yaşlı ve çocuk etkileşimine ilişkin görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2015; 19:(1), 231-246. doi: 10.20296/tsad.04839
27. Hazer, O. Büyük ebeveynlerinin ergenler tarafından algılanan özelliklerini etkileyen faktörlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 2012;29 (1), 123-141.